

[B] “DE NEGERS IN HET WOUD”. DE POËZIE VAN
FRANK MARTINUS ARION

Dichters bedienen zich van dezelfde woorden en zinsconstructies als andere taalgebruikers, maar onderscheiden zich door het vermogen de taal zo te manipuleren dat ze de aandacht naar zich toe trekt, soms zelfs in die mate dat de lezer of luisteraar vergeet op de inhoud te letten. Geijkte middelen zijn metrum, rijm en ritme, die de fysieke basis van de spraak uitbuiten, maar de dichter kan ook kiezen voor ongewone woorden, een wringende zinsbouw of beelden die kortsluiting in het brein veroorzaken. Sommige dichters gaan ver in hun afwijkingen van de standaardtaal; men denke aan Paul van Ostajen, Lucebert of Hugues Pernath. Anderen trachten juist dicht bij het alledaags idioom te blijven, zoals Remco Campert, Rutger Kopland en Herman de Coninck. In het laatste geval bestaat het gevaar dat de lezer niet getroffen wordt, te snel doorleest en de bundel na enige tijd verveeld terzijde legt. De ware dichter slaagt er echter in zijn publiek met één goed geplaatst woord tot de orde te roepen. Het geheim schuilt soms in een minieme verstoring van de gangbare woordvolgorde of de inzet van een vervreemdend adjectief.

Frank Martinus Arion (1936) heeft niet veel poëzie gepubliceerd, en de gedichten die hij in de loop van vijftig jaar schreef vertonen een grote diversiteit in vorm en stijl, maar zelfs een vluchtige blik volstaat om te zien dat hij een echte dichter is, of hij zich nu bekent tot heftige lyriek of tot onderkoeld parlando. Geboortig van Curaçao, met Papiamentu als moedertaal, vertrok hij in 1955 naar Leiden om Nederlands te studeren. In de decennia daarop woonde hij afwisselend in Nederland, in Suriname en op de Antillen, om in 1981 definitief terug te keren naar het eiland waarmee hij zich ten diepste verbonden voelt. Hij maakte zich sterk voor basisonderwijs in het Papiamentu en promoveerde in 1996 in Amsterdam op de West-Afrikaanse oorsprong van die taal.

Als literator heeft Arion vooral naam gemaakt met de roman *Dubbelspel* (1973), een boek dat algemeen als meesterstuk werd herkend. Hij debuteerde echter al in 1957 met de dichtbundel *Stemmen uit Afrika*, die dermate werd geprezen dat hij zich er ongemakkelijk bij voelde. Eén criticus

noemde hem zelfs de “zwarte Vergilius”. Het predicaat is in zoverre terecht dat deze poëzie, net als die van de Romeinse dichter, mythisch en verhalend van karakter is. Zoals Derek Walcott later zou doen in *Omeros* (1990), onderneemt de spreker in deze eerste bundel een queeste naar zijn Afrikaanse wortels, hetgeen een aangrijpende combinatie van vitaliteit, ironie en melancholie teweegbrengt. De dichter is op zoek naar wat er niet meer is, wat er zelfs nooit geweest is. Aeneas vaart de Tiber op om op de locatie van het toekomstige Rome een sensatie van thuiskomst te ervaren, Walcotts Achille reist in een droom naar Afrika om in contact te treden met zijn voorouders, Arion stelt zich op als gids die toeristen de “diepe binnenlanden” laat zien.

Van meet af aan is duidelijk dat het een innerlijk, aan de verbeelding ontsproten gebied betreft. Opmerkelijk is dat de spreker het idioom van de kolonisator heeft overgenomen, want de inwoners van Afrika worden consequent “negers” genoemd. De toe-eigening van de stigmatiserende term als geuzennaam veroorzaakt een ongemakkelijke dialectiek van distantie en betrokkenheid, zeker bij de niet-zwarte lezer. Misschien werkt dat tegenwoordig zelfs sterker dan in 1957. Hoe dan ook, de mythe van een Afrika waar de mens nog in harmonie met de natuur leeft, wordt hier in volle glorie opgedist, op zo’n manier dat je er graag in meegaat, niettegenstaande het besef dat de dichter een beeld schetst dat voortkomt uit verlangen en projectie. De bundel begint aldus:

Frank Martinus Arion, Foto Johannes Abeling.

Langzaam gaan van kusten
naar de diepe binnenlanden
rijen van toeristen met een gids.

dof tambú-geroffel
van de negers in het woud.

tam-tam-tam.

Betreden de toeristen, de lezers dus, hier hun eigen binnenwereld? Mag de klanknabootsing geassocieerd worden met het concept “temmen”? Wie de regels hardop leest, kan echter niet anders dan zich bij de reizigers aansluiten. Hun aankomst blijft niet onopgemerkt: “negers trommelen de boodschap / van hun komen naar de negers / in het woud.”

Afrika, het gedroomde moederland van de mensheid, dat in rijke kleuren, geuren en klanken wordt opgeroepen, is ten prooi gevallen aan roof, uitbuiting en slavenhandel. De dichter zoekt naar een spirituele eenheid die slechts als visioen bestaat:

Eens zal ik zitten aan een tafel;
lachend aan een tafel zal ik zitten,
aan een tafel zal ik zitten,
lachend aan een tafel zal ik zitten.

In zijn latere poëzie heeft Arion steeds naar nieuwe vormen gezocht. ‘Bonairiaanse wandelingen met Carmita’ vertoont trekken van Claus’ *Oostakkerse gedichten*, ‘Pékele’ is een Antilliaans sprookje in nuchter proza over de komst van het nieuwe jaar, ‘In de wolken’ een kalm voortvloeiende mijmering naar aanleiding van een lange vliegreis, ‘Sint-Nicolaas’ een woedende aanklacht tegen racisme en onuitroeibaar neokolonialisme – en deze opsomming van genres is verre van volledig.

Arion mag vaak weemoedig en boos zijn, zinnelijk en geestig is hij ook. Meesterlijk is zijn vignet van “blanke negerinnen”:

Ik houd van die Antilliaansen die zeggen
Ik ben geen negerin, althans niet meer,
Omdat hun huid zo blank is zeggen zij dit
Maar hun achterwerk verraadt hen:

Het blijft door de jaren heen even los.

Zodra ze Afrikaanse muziek horen, zijn ze niet meer te houden. Dikker zijn ze vaak, die negerinnen, maar ook “beweeglijker en bewerkelijker”, maar “ze zijn toepasselijk als een haven” en “hun voordelen zijn hemelijker”. Het gedicht eindigt met regels die op briljante wijze een wereld van etnische sjablonen tekenen:

Ik ben allang tot hun bestaan ontwaakt.
Tot die soepele taal van hun borsten,
Die veel seinen, als vogels en als seismografen.
Het wachtwoord voor hen is: Wees snel maar stil;

Want ze haten luidruchtige en langzame negers.

Arion heeft ervoor gekozen de verzamelbundel niet af te sluiten met zijn meest recente poëzie, maar met de reeks ‘Dochter van God’ uit 1970. Waar de oermoeder centraal stond in *Stemmen uit Afrika*, draait het hier om een meisje naar wier komst reikhalzend wordt uitgekeken, als betrof het een vrouwelijke messias. Zij staat voor een utopische toekomst die misschien alleen in poëzie gestalte zal krijgen, in elk geval is de dichter haar profeet: “Ik ben jouw bewaker dochter. / Ik ben jouw trouwe krantenjongen dochter.” Ik verwacht je, zegt hij, en “ik bewaak je o lieve vogel”. Of hij het nu op prijs stelt of niet, met deze ontroerende heilsverwachting plaatst Arion zich opnieuw in de traditie van, jawel, Vergilius.

PIET GERBRANDY

FRANK MARTINUS ARION, *Heimwee en de ruïne*.
Verzamelde gedichten, De Bezige Bij, Amsterdam,
2013, 192 p.